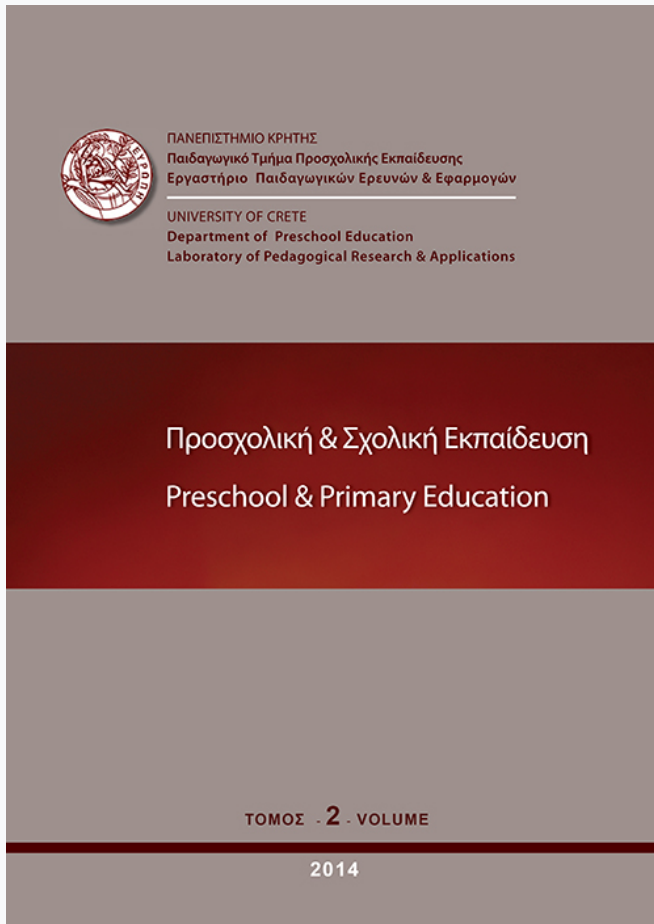

Preschool and Primary Education

Τόμ. 2 (2014)

«Σιωπή! Προσεγγίζοντας την περίπτωση των μαθητών που αντιμετωπίζονται στο σχολείο ως ομοφυλόφιλοι»

Konstantinos Darais

doi: [10.12681/ppej.83](https://doi.org/10.12681/ppej.83)

Copyright © 2025, Konstantinos Darais

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Darais, K. (2014). «Σιωπή! Προσεγγίζοντας την περίπτωση των μαθητών που αντιμετωπίζονται στο σχολείο ως ομοφυλόφιλοι». *Preschool and Primary Education*, 2, 115–125. <https://doi.org/10.12681/ppej.83>

Σιωπή! Προσεγγίζοντας την περίπτωση των μαθητών που αντιμετωπίζονται στο σχολείο ως ομοφυλόφιλοι

Κωνσταντίνος Α. Δαραής
4^η Εκπαιδευτική Περιφέρεια
Α/θμιας Εκπαίδευσης Πιερίας

Περίληψη. Η σύνταξη αυτού του άρθρου βασίστηκε στη μελέτη της περίπτωσης των μαθητών που είναι ή αντιμετωπίζονται ως ομοφυλόφιλοι στο σχολικό πλαίσιο. Το ενδιαφέρον για το συγκεκριμένο θέμα, προκλήθηκε από την εμπειρική διαπίστωση του συγγραφέα, ως Σχολικού Συμβούλου, ότι στα σχολεία υπάρχουν μαθητές που δέχονται έντονη ψυχολογική, λεκτική ή σωματική βία, επειδή συμπεριφέρονται με τρόπους που δεν θεωρούνται «συμβατοί» με το βιολογικό και κοινωνικό τους φύλο. Οι περιπτώσεις αυτών των μαθητών προκαλούν έντονο προβληματισμό και αμηχανία στους εκπαιδευτικούς των σχολείων. Το άρθρο, αξιοποιώντας τη συγκεκριμένη βιβλιογραφία, παρουσιάζει το ψυχολογικό προφίλ αυτών των μαθητών, τους τρόπους αντιμετώπισής τους από τους συμμαθητές τους, τους εκπαιδευτικούς και τις οικογένειές τους, καθώς και τις ψυχοκοινωνικές και εκπαιδευτικές επιπτώσεις στη ζωή τους. Τέλος καταλήγει στο συμπέρασμα ότι χρειάζεται να ληφθούν μέτρα στήριξης αυτών μαθητών στο σχολικό πλαίσιο για να προστατευθεί η σωματική και ψυχική τους υγεία.

Λέξεις κλειδιά: μαθητές, ομοφυλοφιλία, ομοφυλόφιλος, σχολική βία

Summary. The content of this article focuses on the case of students, who are considered as gay or lesbian. The article presents the psychological status of these students and the ways their peers, teachers and parents react, approach and treat them. Also it portrays the negative psychosocial and educational consequences these students experience, caused by the bias and prejudice against them. Concluding, it points out the necessity for the schools to take specific and concrete measures to protect and support these young people and their well-being.

Keywords: students, homosexuality, gay, school violence

Οι μαθητές που θεωρούνται ομοφυλόφιλοι

Στη σύγχρονη/σχετική βιβλιογραφία υποστηρίζεται ότι στα σχολεία φοιτούν μαθητές/τριες που νιώθουν διαφορετικά από τη συντριπτική πλειονότητα των συμμαθητών τους, όσον αφορά το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Οι μαθητές/τριες αυτοί/ές συμπεριφέρονται με τρόπους που δεν θεωρούνται τυπικοί για το φύλο τους. Όταν, για παράδειγμα, ένα αγόρι ομιλεί και συμπεριφέρεται με τρόπους που θεωρείται ότι δεν ταιριάζουν στο ανδρικό φύλο και όταν το αγόρι αυτό προτιμά να κάνει αποκλειστικά παρέα με κορίτσια, θεωρείται ότι εμπλέκεται σε μη-κανονιστικές πρακτικές του ανδρισμού. Η εκδήλωση, βέβαια, από την πλευρά ενός μαθητή μη τυπικών για το φύλο του συμπεριφορών,

Υπεύθυνος επικοινωνίας: Κωνσταντίνος Δαραής, 60061 Κολινδρός Πιερίας,
e-mail: kondarais@yahoo.gr

Ηλεκτρονικός εκδότης: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
URL: <http://childeducation-journal.org>

δεν σημαίνει αυτόματα ότι αυτός ο μαθητής είναι ομοφυλόφιλος ή ότι θα επιλέξει απαραίτητα στο μέλλον τον ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό. Από την άλλη, υπάρχουν μαθητές που, ενώ νιώθουν διαφορετικά από τους συνομηλίκους τους του ίδιου φύλου, αυτό δεν φαίνεται στην εξωτερική τους συμπεριφορά. Και επειδή «η ετεροσεξουαλικότητα, ως κοινωνική και πολιτισμική κατηγορία, θεωρείται μία φυσιολογική κατάσταση, μια και βασίζεται στην παραδοχή της κανονικότητας και συνήθως ταυτίζεται με τη σεξουαλικότητα, οι μαθητές αυτοί εντάσσονται σε μια συγκεκριμένη ειδική ομάδα με μη κανονικές συμπεριφορές, των οποίων πρώτιστο κοινό γενικό χαρακτηριστικό τους είναι η μη-ετεροσεξουαλικότητα» (Πολίτης, 2005, σελ. 440).

Σύμφωνα με το Human Rights Watch (2001), υπολογίζεται ότι στις Η.Π.Α. το ποσοστό των μαθητών αυτής της ομάδας, που εκδηλώνει μη τυπικές σεξουαλικά συμπεριφορές, ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 6% του συνολικού μαθητικού πληθυσμού.

Οι μαθητές αυτοί θεωρούνται «στιγματισμένοι» με βάση τη σημασία που αποδίδει στον όρο «στίγμα» ο Goffman (2001), που αναφέρεται σε γνωρίσματα βαθιά απαξιωτικά και εξευτελιστικά -πάντα σύμφωνα με τα ισχύοντα κοινωνικά κριτήρια-, σε ανεπιθύμητες μορφές διαφορετικότητας, τόσο καθοριστικές για το είδος της κοινωνικής ταυτότητας που αποδίδεται στο υποκείμενο, ώστε αυτό να καθίσταται μη-ανθρώπινο καθώς «εξ ορισμού πιστεύεται ότι ένας στιγματισμένος δεν είναι εντελώς άνθρωπος» (Goffman, 2001, σελ.67).

Επιπλέον, οι μαθητές αυτοί αποτελούν στόχο διάκρισης όχι μόνο γιατί οι συμπεριφορές τους δεν θεωρούνται «κανονικές», αλλά και γιατί προκαλούν ανησυχία και φόβο στους άλλους μήπως κι εκείνοι «εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία» και, συνεπώς, ανήκουν σε αυτή την ομάδα ή διακρίνονται από τα ίδια χαρακτηριστικά. Άρα δεν είναι μόνο η υπαρκτή ή ενδεχόμενη ομοφυλοφιλία που αποκλειστικά «ερεθίζει και προκαλεί» την κοινότητα και τα «κανονικά» της μέλη αλλά και η ομοφοβία (Δεληγιάννη-Κουϊμτζή & Σακκά, 2005). Και όπως σωστά σχολιάζεται, «οι ομοφυλοφοβικές επιτελέσεις σηματοδοτούν πολύ περισσότερα για τα υποκείμενα που τις ενεργούν παρά για τα υποκείμενα προς τα οποία στρέφονται τέτοιου είδους συμπεριφορές» (Πολίτης, 2005, σελ. 442).

Η απόκτηση της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας ξεκινάει κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Τα περισσότερα αγόρια αυτής της ομάδας αναφέρουν ότι είχαν «συνείδηση» αυτής τους της ιδιαιτερότητας μέχρι το 14ο έτος της ηλικίας τους, αν και κάποια δηλώνουν ότι αυτό συνέβη από το δέκατο έτος της ηλικίας τους (D'Augelli & Hershberger, 1993; D'Augelli, Pilkington, & Hershberger, 2002; Herdt & Boxer, 1996; Troiden, 1989). Οι ενήλικοι ομοφυλόφιλοι αναφέρουν συχνά ότι ως παιδιά, ένιωθαν διαφορετικά από τους συνομηλίκους τους. Ως αγόρια ήταν πιο ήσυχα, λιγότερο ενεργητικά, πιο ευαίσθητα σε σχέση με τα υπόλοιπα αγόρια, ενώ τα κορίτσια είχαν πιο έντονη φυσική δραστηριότητα και ήταν πιο διεκδικητικά. Οι Herdt και Boxer (1996) σε μία μελέτη 200 νέων με μη ετεροσεξουαλικό προσανατολισμό, βρήκαν ότι η συνειδητοποίηση της έλξης προς το ίδιο φύλο λαμβάνει χώρα κατά μέσο όρο μεταξύ της ηλικίας 11 με 12 χρονών. Θα μπορούσε γενικά να υποστηριχτεί ότι η συνειδητοποίηση αυτής της ιδιαιτερότητας μπορεί να γίνει στο διάστημα μεταξύ της αρχής της μέσης παιδικής ηλικίας μέχρι το αργότερο στην εφηβεία (Telljohann & Price, 1993). Σύμφωνα με τον Troiden (1989), έχουμε ένα μοντέλο τεσσάρων σταδίων ανάπτυξης της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας: α) το πρώτο στάδιο αφορά μια περίοδο ευαισθητοποίησης όπου ο μαθητής νιώθει ότι είναι διαφορετικός, β) το δεύτερο στάδιο κατά τη διάρκεια του οποίου συνειδητοποιεί ότι ελκύεται από συνομηλίκους του ίδιου φύλου, γ) το τρίτο στάδιο που λαμβάνει χώρα μεταξύ της μέσης και της ύστερης εφηβείας, όπου ο νέος αρχίζει να αποδέχεται την ιδιαίτερη ταυτότητά του και να την εκδηλώνει σε άλλα άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με αυτόν και δ) το στάδιο της δέσμευσης και της συνέπειας με την ταυτότητά του που εκδηλώνεται σε όλες τις πλευρές της ζωής του. «Αυτό που έχει ιδιαίτερη σημασία είναι ότι ο νέος περνάει τα πρώτα δύο στάδια εντελώς μόνος του, χωρίς να έχει καμία συμπαράσταση ή ψυχολογική στήριξη» (Hansen, 2008, σελ. 8).

Η αναγνώριση των μαθητών με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό στο σχολικό περιβάλλον

Αντιμετώπιση από συμμαθητές ή συνομηλίκους

Οι μαθητές που συμπεριφέρονται με τρόπο ή τρόπους που δεν «προσιδιάζουν» στο φύλο τους ή νιώθουν σεξουαλική έλξη προς συμμαθητές του ίδιου με αυτούς φύλου, αποτελούν στόχο χλευασμού, διαπόμπευσης και παρενόχλησης, με αποτέλεσμα καθημερινά να βιώνουν στο σχολείο ένα αρνητικό σε βάρος τους περιβάλλον (Bontempo & D'Augelli, 2002; Busseri, Willoughby, Chalmers, & Bogaert, 2006; Goodenow, Szalacha, & Westheimer, 2006; Jordan, Vaughan, & Woodworth, 1997; Kosciw, 2004; Rivers, 2001; Williams, Connolly, Pepler, & Craig, 2005). Πολλοί συνομηλικοί τους τους κοροϊδεύουν, χρησιμοποιώντας παρωνύμια, τους απομονώνουν και δεν τους δέχονται στις παρέες τους, τους γελοιοποιούν, τους κλέβουν και σε κάποιες περιπτώσεις τους παρενοχλούν σεξουαλικά και ασκούν σωματική βία σε βάρος τους. Συχνά η άσκηση σωματικής βίας σε βάρος τους ασκείται όχι μόνο από μεμονωμένους συνομηλίκους τους αλλά και από ομάδες συμμαθητών τους (Rivers, 2001).

Ενδεικτικά αναφέρεται η έρευνα του Hunter (1990) για την ενδοσχολική βία, στην οποία το 40% των μαθητών είχαν δηλώσει ότι είχε ασκηθεί σε βάρος τους σωματική βία. Το 46% αυτού του ποσοστού ήταν μαθητές που θεωρούνταν ή ένιωθαν ομοφυλόφιλοι. Πριν την άσκηση σωματικής σε βάρος τους βίας, είχε προηγηθεί η άσκηση ψυχολογικής βίας μέσω λεκτικών απειλών, φραστικών επιθέσεων και συστηματικού εμπαιγμού.

Αντιμετώπιση από εκπαιδευτικούς και εκπαιδευτικό προσωπικό

Η συντριπτική πλειονότητα των εκπαιδευτικών θεωρεί ως θέμα ταμπού τη συζήτηση στο σχολείο θεμάτων σεξουαλικού προσανατολισμού που ξεπερνούν τα όρια των ετεροφυλοφιλικών σχέσεων (Goldstein, Collins, & Halder, 2007). Ενώ συζητούν θέματα που σχετίζονται με το ρατσισμό, τις φυλετικές διακρίσεις και τη διαφορετική κοινωνικοοικονομική τάξη των μαθητών, αποφεύγουν να συζητήσουν θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ομοφυλοφιλίας (Cook, 1991). Αντιδρούν μόνο ή κυρίως στις περιπτώσεις που ασκείται σωματική βία σε βάρος των μαθητών που θεωρούνται ομοφυλόφιλοι, ενώ δεν επεμβαίνουν στις περιπτώσεις λεκτικής βίας, γελοιοποίησης ή χλευασμού σε βάρος τους (Human Rights Watch, 2001). Οι εκπαιδευτικοί παρουσιάζονται ανέτοιμοι ή απρόθυμοι να βοηθήσουν τους συγκεκριμένους μαθητές, λαμβάνοντας μέτρα που θα καταστήσουν τα σχολεία πιο ασφαλή και φιλόξενα γι' αυτή την ομάδα παιδιών ή στην προσπάθειά ανάληψης από μέρους τους αντιομοφοβικών δράσεων, αντιμετωπίζουν προσωπικές εντάσεις ή εντάσεις με άλλους εκπαιδευτικούς ή μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών (Goldstein, Collins, & Halder, 2007). Ακόμη και οι εκπαιδευτικοί που είναι υπέρ της αρχής της διαφορετικότητας είναι δύσκολο να αποδεσμευτούν από την αντίληψη που εδράζει στο λόγο περί φυσιολογικού. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια να μην μπορούν να αποσυνδέσουν το βιολογικό φύλο από το κοινωνικό και να θεωρούν το δεύτερο ως αντανάκλαση του πρώτου (Πολίτης, 2005, σελ. 466).

Σε έρευνες αναφέρεται ότι το προσωπικό των σχολείων, (εκπαιδευτικοί, διευθυντές, σχολικοί ψυχολόγοι), δεν εμπλέκεται και μένει αδιάφορο απέναντι στη λεκτική βία που ασκείται σε βάρος της συγκεκριμένης ομάδας μαθητών, ενώ, αντίθετα, επιπληττει αντίστοιχες συμπεριφορές, όταν αυτές έχουν ρατσιστικό περιεχόμενο με τη συμβατική σημασία του όρου (Krivascka, Savin-Williams, & Slater, 1992; O'Connor, 1994; Pope, 2000). Ο Fontaine (1998) μετά από σχετική μελέτη, υποστηρίζει ότι όσοι εκφοβίζουν και παρενοχλούν τους μαθητές που ανήκουν στις λεγόμενες σεξουαλικές μειονότητες, ενθαρρύνονται από την αδιαφορία όσων εργάζονται στα σχολεία. Ενώ οι μαθητές αυτοί ακούν καθημερινά

απαξιώτικους χαρακτηρισμούς από συμμαθητές τους, οι εκπαιδευτικοί αντιδρούν πολύ σπάνια σε αυτές τις συμπεριφορές (Kosciw, 2004; Kosciw & Cullen, 2002).

Στη βιβλιογραφία επίσης αναφέρεται ότι παρά την ανάγκη για παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης στους εκπαιδευτικούς για το συγκεκριμένο θέμα, αυτή δεν καθίσταται δυνατή λόγω των απόψεων της διεύθυνσης του σχολείου, του εκπαιδευτικού προσωπικού ή του σχολικού συμβούλου (Sawyer, Lehman, Anderson, & Porter, 2006).

Όπου όμως λαμβάνεται μέριμνα για οργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα, αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διαφοροποιείται (ήπια) η στάση τους, να δείχνουν πιο ευαίσθητοποιημένοι και να βρίσκονται σε σχετική εγρήγορση κατά των φαινομένων βίας σε βάρος των σεξουαλικών μειονοτήτων (Ben-Ari, 1998; Butler, 1995). Ακόμη και μια απλή γνώριμία των εκπαιδευτικών με κάποιο άτομο με μη ετεροφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό, επηρεάζει προς το θετικότερο τη στάση τους σε αυτά τα ζητήματα. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι παρά το αρνητικό κλίμα που επικρατεί στο σχολείο για τους μαθητές που είναι ή θεωρούνται ομοφυλόφιλοι, σε όποιες περιπτώσεις αυτοί οι μαθητές περιγράφουν θετικά την εμπειρία τους από τη σχολική ζωή, αυτό οφείλεται στην ύπαρξη υποστηρικτών εκπαιδευτικών, οι οποίοι συζητούσαν στην τάξη θέματα αποδοχής της διαφορετικότητας (Human Rights Watch, 2001).

Στην National School Climate Survey (Kosciw & Cullen, 2002) Η.Π.Α., στην οποία συμμετείχαν 904 μαθητές με ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό, το 81% των μαθητών αναφέρει ότι το εκπαιδευτικό προσωπικό ποτέ δεν παρεμβαίνει, όταν μπροστά του γίνονται σχόλια σε βάρος μαθητών που δεν θεωρούνται ετεροφυλόφιλοι. Ο φόβος και η ανασφάλεια κυριαρχεί σε όλους τους τύπους των σχολείων (δημόσια ή ιδιωτικά) και δεν επηρεάζεται από τη γεωγραφική περιοχή του σχολείου (αστική 62%, ημιαστική 70% ή αγροτική 75%). Σε κάποια σχολεία στις Η.Π.Α. υπάρχει πρόνοια για τη δημιουργία «συμμαχίας» μεταξύ ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων μαθητών ή για τη δημιουργία «ζωνών ασφαλείας». Η πρωτοβουλία αυτή βοηθάει στη δημιουργία αισθήματος ασφαλείας για τους συγκεκριμένους μαθητές.

Εν κατακλείδι, όταν τα σχολεία και το προσωπικό τους μεριμνούν μέσω της λήψης κατάλληλων μέτρων για τη δημιουργία θετικού κλίματος και ιδιαίτερα της μείωσης της ομοφοβικού χαρακτήρα παρενόχλησης, οι μαθητές που είναι ομοφυλόφιλοι ή βιώνουν μια εσωτερική πάλη, επειδή δεν νιώθουν τόσο αισθητά την ετεροσεξουαλική έλξη, όπως συμβαίνει με τη συντριπτική πλειονότητα των συνομηλίκων τους, νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια, μικρότερη πίεση, μειώνεται η ψυχική τους ένταση και η εμφάνιση συμπτωμάτων κατάθλιψης, δεν αποφεύγουν το σχολείο και δεν κάνουν εύκολα χρήση ουσιών ή αλκοόλ (Birkett, Espelage, & Koenig, 2009).

Αντιμετώπιση από την οικογένεια

Οι μαθητές που νιώθουν ομοφυλόφιλοι φοβούνται να εκφράσουν στην οικογένειά τους το πώς νιώθουν (Hunter, 1990; McIntyre, 1992; Williams, et al., 2005). Αντιμετωπίζουν την πιθανότητα να εκδιωχθούν από το σπίτι τους, να προκαλέσουν ενδοοικογενειακή κρίση και συνεχή ένταση (Griffin, Wirth, & Wirth, 1996; Kruks, 1991; Savin-Williams & Dube, 1998; Strommen, 1993). Συχνά οι οικογένειες απορρίπτουν έναν νέο που εκδηλώνει ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις, θυμώνουν και νιώθουν ταπεινωμένες με αυτή την εξέλιξη (Cook, 1991; Telljohann & Price, 1993). Πολλοί νέοι που είναι ομοφυλόφιλοι έχουν δηλώσει ότι αποπειράθηκαν να αυτοκτονήσουν λόγω της αντίδρασης των οικογενειών τους, όταν αυτές πληροφορήθηκαν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Remafedi, Farrow, & Deisher, 1993).

Στο Ηνωμένο Βασίλειο πολλοί από τους νέους που είναι ομοφυλόφιλοι παραμένουν άστεγοι με ό,τι συνεπάγεται αυτό για την υγεία τους (Robertson & Monsen, 2001).

Από έρευνα του Walker (2001) προκύπτει το συμπέρασμα πως, όταν το οικογενειακό περιβάλλον είναι ανοιχτό στη διαφορετικότητα και δεν διακρίνεται από ομοφοβικές στάσεις, αρκετοί νέοι συνειδητοποιούν σταδιακά και με τρόπο ανώδυνο την ιδιαιτερότητά τους. Η πιθανότητα οι νέοι αυτής της ομάδας να μιλήσουν στους γονείς τους για την ιδιαιτερότητά τους, επηρεάζεται από τις στάσεις που έχουν οι γονείς τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία (Walker, 2001; Williams et al., 2005). Οι περισσότεροι νέοι επιλέγουν να αποκαλύψουν την ιδιαιτερότητά τους σε κάποιον που δεν πρόκειται να τους πληγώσει και συνήθως αποφεύγουν να το εκμυστηρευτούν πρώτα στους γονείς τους.

Οι μαθητές που θεωρούνται ομοφυλόφιλοι

Οι νέοι που θεωρούνται ή νιώθουν ομοφυλόφιλοι, είναι εκτεθειμένοι σε προβλήματα σωματικής ή ψυχικής υγείας (Burton, Marshal, Chisolm, Sucato, & Friedman, 2013; D'Augelli & Hershberger, 1993; Remafedi, 1987; Safren & Heimberg, 1999; Savin-Williams, 1994).

Η ψυχική ευεξία αυτών των μαθητών βρίσκεται σε πολύ χαμηλό βαθμό σε σχέση με τους συμμαθητές τους που είναι αποκλειστικά ετεροφυλόφιλοι (Busseri et al. 2006) και το αρνητικό σχολικό περιβάλλον τους οδηγεί να μην εκφράζουν αυτό που αισθάνονται (Haldeman, 1994). Λόγω της κοινωνικής αντιμετώπισής τους, πολλοί απομονώνονται, οδηγούνται στην κατάθλιψη (Martin-Storey & Crosnoe, 2012), μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσκολίες μάθησης, να οδηγηθούν σε σχολική αποτυχία, να εγκαταλείψουν το σχολείο ή την οικογενειακή τους στέγη ή να οδηγηθούν στην πορνεία (Cramer & Roach, 1988; Griffin, Wirth, & Wirth, 1996; Grossman & Kerner, 1998; Jordan et al., 1997; Kruks, 1991; Savin-Williams, & Dube, 1998; Savin-Williams, 1994; Strommen, 1993). Κινδυνεύουν να απολέσουν τους φίλους τους, όταν τους εκμυστηρευτούν πως νιώθουν (Ryan & Futterman, 1997).

Οι Omizo, Omizo και Okamoto (1998) αναφέρουν ότι οι νέοι με μη ετεροφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό βρίσκονται σε σύγχυση και νιώθουν φόβο πως δεν θα τους κατανοήσουν οι άλλοι, φόβο για αρνητικές και βίαιες αντιδράσεις σε βάρος τους, ανησυχία για το μέλλον τους, χαμηλή αυτοπεποίθηση, οδηγούνται σε αυτοαπόρριψη (μισούν τον εαυτό τους). Επιπλέον, λόγω της πίεσης που τους ασκείται, μπορεί να εκδηλώσουν υψηλότερο βαθμό επιθετικότητας, αντίδραση απέναντι στις αρχές ή να καταφύγουν στην κατανάλωση οινοπνευματωδών ποτών και στη χρήση άλλων ουσιών (Besner & Sprungin, 1995; Orenstein, 2001; Rosario, Hunter, & Rotheram-Borus, 1992).

Από την άλλη, ο βαθμός της εσωτερικής έντασης και πάλης με τον ίδιο τους τον εαυτό με σκοπό να συμφιλιωθούν με την ιδιαιτερότητά τους, επηρεάζεται από την κοινωνία στην οποία ζουν, το αξιακό της σύστημα, τις κυρίαρχες πολιτισμικές αντιλήψεις, τους συνομηλικούς τους καθώς και την οικογένειά τους (Pope, 2003). Η κατάσταση είναι ακόμη πιο δύσκολη, όταν τα παιδιά αυτά προέρχονται ή ζουν σε ιδιαίτερα παραδοσιακές ή συντηρητικές κοινότητες (Chung & Katayama, 1998). Υπάρχουν περιπτώσεις εφήβων που στην προσπάθειά τους να μην παραδεχτούν αυτό που τους συμβαίνει, προσπαθούν να συμμορφωθούν με τα χαρακτηριστικά που θεωρούνται «κανονικά» ή εμπλέκονται σε έντονη ετεροσεξουαλική δραστηριότητα για να πείσουν τον εαυτό τους ότι είναι «φυσιολογικοί». Επίσης οι μαθητές αυτοί, σε σχέση με τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό και λόγω του αποκλεισμού και της γελοιοποίησης που βιώνουν και της χαμηλής τους αυτοεκτίμησης, είναι πιο πιθανό να επιχειρήσουν να γίνουν αυτόχειρες (D'Augelli & Hershberger, 1993; Fergusson, Horwood, & Beautrais, 1999; Garofalo, Wolf, Kessel, Palfrey, & DuRant, 1998; Garofalo, Wolf, Wissow, Woods, & Goodman, 1999; Gibson, 1989; Hunter & Schaecher, 1990; McDaniel, Purcell, & D'Augelli, 2001; Remafedi et al., 1993; Rotheram-Borus, Hunter, & Rosario, 1994; Rivers, 2001). Υπάρχει βέβαια μια συζήτηση αναφορικά με το κατά πόσο τα ποσοστά που δίνονται για απόπειρες αυτοκτονίας είναι έγκυρα. Εξετάζεται το ενδεχόμενο

κάποιοι από αυτούς τους νέους να προσπαθούν μέσω μιας «απόπειρας» όχι τόσο να δώσουν τέλος στη ζωή τους, αλλά να επικοινωνήσουν την ιδιαιτερότητά τους και να εκφράσουν τις σοβαρές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν (Savin-Williams, 2001).

Έχει επίσης σημασία να αναφερθεί ότι πολλοί μαθητές που είναι ομοφυλόφιλοι, όταν παραπέμπονται σε εκπαιδευτικούς ψυχολόγους, αυτό γίνεται όχι λόγω της συγκεκριμένης τους ιδιαιτερότητας αλλά λόγω δυσκολιών συμπεριφοράς, ή συναισθηματικών δυσκολιών ή σχολικής αποτυχίας (Robertson et al., 2001).

Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι δεν φαίνεται πως όλοι οι νέοι αυτής της ομάδας βιώνουν προβλήματα μειωμένης ψυχολογικής ευεξίας και αυτό οφείλεται κατά ένα μεγάλο ποσοστό στις συνθήκες του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο οι ίδιοι μεγαλώνουν και δρουν, καθώς και στην υποστήριξη που έχουν από τους σημαντικούς άλλους γι' αυτούς (Olson & King, 1995). Άλλωστε, δεν είναι η ομοφυλοφιλία που προκαλεί τον ψυχικό φόρτο στους συγκεκριμένους νέους, αλλά η βία και η παρενόχληση σε βάρος τους λόγω της ιδιαιτερότητας τους (Martin-Storey & Crosnoe, 2012).

Συμπεράσματα: Ανάγκη στήριξης των συγκεκριμένων μαθητών

Με βάση όσα αναφέρθηκαν στις προηγούμενες ενότητες, είναι σαφές ότι οι μαθητές με μη ετεροφυλικό σεξουαλικό προσανατολισμό ανήκουν σε εκείνες τις ομάδες που δέχονται τον υψηλότερο βαθμό ψυχολογικής, συναισθηματικής και σωματικής βίας, (Bontempo & D'Augelli, 2002; Burton et al., 2013; Busseri et al., 2006; Goodenow, Szalacha, & Westheimer, 2006; Jordan et al., 1997; Kosciw, 2004; Kosciw & Cullen, 2002; Malinsky, 1997) και είναι απολύτως απαραίτητο να αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες προστασίας τους στα πλαίσια αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας (American Counseling Association, 2000; American School Counselor Association, 2000; Coleman & Remafedi, 1989; Just the Facts Coalition, 2000; Nichols, 1999; Pope, 2000; Pope, Bunch, Szymanski, & Rankins, 2003; Sandhu & Aspy, 2000).

Πρέπει σε αυτή την ομάδα των μαθητών να παρέχεται αντίστοιχη υποστήριξη με αυτή που παρέχεται σε άλλες ομάδες μαθητών που θεωρούνται μειονότητες (Pope et al., 2003). Στις Η.Π.Α., από τα μέσα της δεκαετίας του 1990, υπάρχει σχετική νομοθεσία που προστατεύει τους συγκεκριμένους μαθητές από την άσκηση βίας σε βάρος τους καθώς και από τη σεξουαλική παρενόχληση (Pope, 2003).

Χρειάζεται να αξιοποιηθούν οι τεχνικές και οι στρατηγικές παρέμβασης που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές για την προστασία των συγκεκριμένων μαθητών όπως:

- Η ένταξη της ομάδας των μαθητών που είναι ή θεωρούνται ομοφυλόφιλοι ή δεν έχουν ξεκάθαρο σεξουαλικό προσανατολισμό στις ομάδες υψηλού κινδύνου για άσκηση βίας σε βάρος τους, όπως συμβαίνει με τις πολιτισμικές μειονότητες, ή τις ομάδες των μαθητών με συμπεριφορικές ή μαθησιακές ιδιαιτερότητες.
- Η συμπερίληψη και αυτής της ιδιαιτερότητας στους κανόνες λειτουργίας του σχολείου που σχετίζονται με την πρόληψη και προστασία των μαθητών από την άσκηση βίας σε βάρος τους.
- Ο προσδιορισμός συγκεκριμένων συνεπειών για όσους μαθητές ασκούν φυσική ή λεκτική βία χρησιμοποιώντας παρωνύμια του τύπου «gay», «αδελφή», κ.λπ. σε βάρος συμμαθητών τους.
- Η δημιουργία ελεύθερων και καλά ελεγχόμενων και εποπτευόμενων ζωνών στο χώρο του σχολείου (μπορεί να είναι μια ειδική αίθουσα με συγκεκριμένο υλικό και θεματική με εστίαση στην ανοχή του διαφορετικού), όπου θα έχουν πρόσβαση για να νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια, μαθητές γυμνασίου και λυκείου με ιδιαιτερότητες καθώς και οι φίλοι τους.

- Η οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων κατά της βίας σε βάρος μειονοτήτων ή ευάλωτων ομάδων στις οποίες θα ενταχθούν και οι περιπτώσεις των ανθρώπων με σεξουαλικές ιδιαιτερότητες.
- Η οργάνωση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που αμβλύνουν το αρνητικό κλίμα ή βελτιώνουν αισθητά το αίσθημα ασφάλειας αυτών των μαθητών στο σχολικό πλαίσιο.
- Η δημιουργία άτυπων συμμαχιών μεταξύ μαθητών με «τυπικό» και «μη τυπικό» σεξουαλικό προσανατολισμό. Αξιοποιούνται οι μαθητές με τυπικό σεξουαλικό προσανατολισμό που σέβονται τις ιδιαιτερότητες έκφρασης των συμμαθητών τους.
- Η συμπερίληψη στην ύλη των μαθημάτων (π.χ. της Ιστορίας, της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής) της περίπτωσης της ομοφυλοφιλίας ως μορφής σεξουαλικής έκφρασης από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, με αναφορές σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους που επικράτησε ο φασισμός και πώς αντιμετώπισε τις συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων. Ενημέρωση των μαθητών μέσω του μαθήματος της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής για το νομικό πλαίσιο προστασίας κατά του ρατσισμού.
- Η επιστημονική ενημέρωση των εκπαιδευτικών και η επιμόρφωσή τους για ζητήματα ομοφυλοφιλίας από ειδικούς επιστήμονες.
- Ο ορισμός συγκεκριμένου εκπαιδευτικού ή ομάδας εκπαιδευτικών υπεύθυνων για την ενημέρωση, πρόληψη και υποστήριξη των μαθητών με αυτή την ιδιαιτερότητα, οι οποίοι θα μεριμνούν και για τους τρόπους επίβλεψης και λειτουργίας των ελεύθερων ζωνών.
- Η πρόταξη του προσώπου έναντι κάποιας ιδιαιτερότητάς του, είτε αυτή είναι μαθησιακή, κοινωνική, φυλετική, πολιτισμική, γενετική.

Εν κατακλείδι, η ψυχολογική και κοινωνική υποστήριξη των συγκεκριμένων μαθητών, που αντιμετωπίζουν μια τόσο ιδιαίτερη πρόκληση σε σχέση με την πλειονότητα των συνομηλίκων τους, είναι απολύτως αναγκαία για τους ίδιους, μιας και αναμένεται να επηρεάσει προς το θετικότερο τον τρόπο που αντιμετωπίζουν το σχολείο και τους εκπαιδευτικούς (Demaray, Malecki, Davidson, Hodgson, & Rebus, 2005), τις σχολικές τους επιδόσεις τους, τις κοινωνικές τους σχέσεις (Darling, 2005; Eccles, Barber, Stone, & Hunt, 2003; Mahoney, Cairns, & Farmer, 2003) αλλά και συνολικά την ψυχική και σωματική τους υγεία, και κατ' επέκταση την «υγεία» της ίδιας της ανθρώπινης κοινότητας.

Αναφορές

- American Counseling Association. (2000). *ACA briefing paper: Discrimination based on sexual orientation*. Alexandria, VA: American Counseling Association.
- American School Counselor Association. (2000). *ASCA position statement: Sexual orientation*. Alexandria, VA: American School Counselor Association.
- Anderson, C. W., & Porter, J. D. (2002). *Preventing health risks and promoting healthy outcomes of lesbian, gay, and bisexual youth: A training program for school counseling, health, and mental health professions*. Washington, DC: Taylor & Francis.
- Ben-Ari, A. T. (1998). An experimental attitude change: Social work students and homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 35, 59-71.
- Besner, H. F., & Spungin, C. I. (1995). *Gay & lesbian students: Understanding their needs*. Washington, DC: Taylor & Francis.

- Birkett, M., Espelage, D. L., & Koenig, B. (2009). LGB and questioning students in schools: The moderating effects of homophobic bullying and school climate on negative outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, *38*, 989-1000.
- Bontempo, D. E., & D'Augelli, A. R. (2002). Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. *Journal of Adolescent Health*, *30*, 364-374.
- Burton, C. M., Marshal, M. P., Chisolm, D. J., Sucato, G. S., & Friedman, M. S. (2013). Sexual minority-related victimization as a mediator of mental health disparities in sexual minority youth: A longitudinal analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, *42*, 394-402.
- Busseri, M. A., Willoughby, T., Chalmers, H., & Bogaert, A. R. (2006). Same-sex attraction and successful adolescent development. *Journal of Youth and Adolescence*, *35*, 563-575.
- Butler, K. L. (1995). Preservice teachers' knowledge and attitudes regarding gay men and lesbians: The impact of cognitive vs. affective educational interventions. Dissertation Abstracts International, *56* (07), 2641A. (UMI No. 9536629)
- Chung, Y. B., & Katayama, M. (1998). Ethnic and sexual identity development of Asian-American lesbian and gay adolescents. *Professional School Counseling*, *1*, 21-25.
- Coleman, E., & Remafedi, G. (1989). Gay, lesbian, and bisexual adolescents: A critical challenge to counselors. *Journal of Counseling & Development*, *68*, 36-40.
- Cook, A. T. (1991). *Respect all youth project*. Washington DC: P-FLAG.
- Cramer, D., & Roach, A. (1988). Coming out to mom and dad: A study of gay males and their relationship with their parents. *Journal of Homosexuality*, *15*, 79-91.
- Darling, N. (2005). Participation in extracurricular activities and adolescent adjustment: Cross-sectional and longitudinal findings. *Journal of Youth and Adolescence*, *34*, 493-505.
- D'Augelli, A. R., & Hershberger, S. L. (1993). Lesbian, gay and bisexual youth in community settings: Personal challenges and mental health problems. *American Journal of Community Psychology*, *21*, 421-448.
- D'Augelli, A. R., Pilkington, N. W., & Hershberger, S. L. (2002). Incidence and mental health impact of sexual orientation victimization of lesbian, gay, and bisexual youths in high school. *School Psychology Quarterly*, *17*, 148-167.
- Δεληγιάννη-Κουϊμπζή, Β., & Σακκά. Δ. (2005). *Μεγαλώνοντας ως αγόρι*. Αθήνα: Gutenberg.
- Demaray, M. K., Malecki, C. K., Davidson, L. M., Hodgson, K. K., & Rebus, P. J. (2005). The relationship between social support and student adjustment: A longitudinal analysis. *Psychology in the Schools*, *42*, 691-706.
- Eccles, J. S., Barber, B. L., Stone, M., & Hunt, J. (2003). Extra curricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues*, *59*, 865-889.
- Fergusson, D. M., Horwood, J., & Beautrais, A. L. (1999). Is sexual orientation related to mental health problems and suicidality in young people? *Archives of General Psychiatry*, *56*, 876-880.
- Fontaine, J. H. (1998). Evidencing a need: School counselors' experiences with gay and lesbian students. *Professional School Counseling*, *1*, 8-14.
- Garofalo, R., Wolf, R. C., Kessel, S., Palfrey, J., & DuRant, R. H. (1998). The association between health risk behavior and sexual orientation among a school-based sample of adolescents. *Pediatrics*, *101*, 895-902.
- Garofalo, R., Wolf, R. C., Wissow, L. S., Woods, E. R., & Goodman, E. (1999). Sexual orientation and risk of suicide attempts among a representative sample of youth. *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*, *153*, 487-493.

- Gibson, P. (1989). Gay male and lesbian youth suicide. In M. R. Feinleib (Ed.), *Report of the Secretary's task force on youth suicide. Volume 3: Preventions and interventions in youth suicide* (pp.110-142). (U. S. Department of Health and Human Services Pub. No. ADM 89-1623). Washington, DC: U. S. Government Printing Office.
- Goffman, E. (2001). *Στίγμα: Σημειώσεις για τη διαχείριση της Φθαρμένης Ταυτότητας*, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Goldstein, T., Collins, A., & Halder, M. (2007). Anti-homophobia education in public schooling: A Canadian case study of policy implementation. *Journal of Gay and Lesbian Social Services, 19*, 47-66.
- Goodenow, C., Szalacha, L., & Westheimer, K. (2006). School support groups, other school factors, and the safety of sexual minority adolescents. *Psychology in the Schools, 43*, 573-589.
- Griffin, C., Wirth, M., & Wirth, A. (1996). *Beyond acceptance: Parents of lesbians and gays talk about their experiences*. New York: St. Martin's.
- Grossman, A. H., & Kerner, M. S. (1998). Self-esteem and supportiveness as predictors of emotional distress in gay male and lesbian youth. *Journal of Homosexuality, 35*, 25-39.
- Haldeman, D. (1994). The practice and ethics of sexual orientation conversion therapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 62*, 221-227.
- Hansen, A. (2008). *LGBT students and allies participating in a school-based support program: School performance, connectedness, and perceptions of school climate*, Unpublished Doctoral Thesis. University of Minnesota, USA.
- Herd, G., & Boxer, A. (1996). *Children of horizons: How gay and lesbian teens are leading a new way out of the closet* (2nd ed.). New York: Beacon Press.
- Human Rights Watch (2001). *Hatred in the hallways: Violence and discrimination against lesbian, gay, bisexual, and transgender students in U. S. schools*. New York: Human Rights Watch.
- Hunter, J. (1990). Violence against lesbian and gay male youth. *Interpersonal Violence, 5*, 295-300.
- Hunter, J., & Schaefer, R. (1990). Gay and lesbian youths. In M. Rotheram-Borus, J. Bradley, & N. Oblensky (Eds.), *Planning to live: Suicidal youths in community settings* (pp. 297-317). Tulsa: University of Oklahoma Press.
- Jordan, K. M., Vaughan, J. S., & Woodworth, K. J. (1997). I will survive: Lesbian, gay, and bisexual youths' experience of high school. In M. B. Harris (Ed.), *School experiences of gay and lesbian youth* (pp. 17-34). New York: Harrington Park Press.
- Just the Facts Coalition. (2000). *Just the facts about sexual orientation & youth: A primer for principals, educators & school personnel*. Washington, DC: Just the Facts Coalition.
- Kosciw, J. G. (2004). *The 2003 National School Climate Survey: The school-related experiences of our nation's lesbian, gay, bisexual and transgender youth*. New York: GLSEN.
- Kosciw, J. G., & Cullen, M. K. (2002). *The GLSEN 2001 National School Climate Survey: The school-related experiences of our nation's lesbian, gay, bisexual, and transgender youth*. New York: GLSEN.
- Krivascka, J. J., Savin-Williams, R. C., & Slater, B. R. (1992). *Background paper for the resolution on lesbian, gay, and bisexual youths in schools*. Washington, DC: The American Psychological Association Council of Representatives Agenda.
- Kruks, G. (1991). Gay and lesbian homeless/street youth: Special issues and concerns. *Journal of Adolescent Health, 12*, 515-518.

- Mahoney, J. L., Cairns, B. D., & Farmer, T. W. (2003). Promoting interpersonal competence and educational success through extracurricular activity participation. *Journal of Educational Psychology, 95*, 409-418.
- Malinsky, P. K. (1997). Learning to be invisible: Female sexual minority students in America's public high schools. *Journal of Gay & Lesbian Social Services, 7*, 35-50.
- Martin-Storey, A., & Crosnoe, R. (2012). Sexual minority status, peer harassment, and adolescent depression. *Journal of Adolescence, 35*, 1001-1011.
- McDaniel, J. S., Purcell, D., & D'Augelli, A. R. (2001). The relationship between sexual orientation and risk for suicide: Research findings and future directions for research and prevention. *Suicide and Life-Threatening Behavior, 31*, 84-105.
- McIntyre, T. (1992). The "invisible culture" in our schools: Gay and lesbian youth. *Beyond Behavior, 3*, 6-12.
- Nichols, S. L. (1999). Gay, lesbian, and bisexual youth: Understanding diversity and promoting tolerance in schools. *Elementary School Journal, 99*, 505-519.
- O'Connor, A. (1994). Who gets called queer in school? Lesbian, gay and bisexual teenagers, homophobia, and high school. *The High School Journal, 77*, 7-12.
- Olson, E. D., & King, C. A. (1995). Gay and lesbian self identification: A response to Rotheram-Borus and Fernandez. *Suicide and Life Threatening Behavior, 25*, 35-39.
- Omizo, M. M., Omizo, S. A., & Okamoto, C. M. (1998). Gay and lesbian adolescents: A phenomenological study. *Professional School Counselling, 1*, 35-37.
- Orenstein, A. (2001). Substance use among gay and lesbian adolescents. *Journal of Homosexuality, 41*, 1-15.
- Πολίτης Φ. (2005). *Μορφές ανδρισμού και η συγκρότησή τους στο σχολείο*, Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή. ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη.
- Pope, M. (2000). Preventing school violence aimed at gay, lesbian, bisexual, and transgender youth. In D. S. Sandhu & C. B. Aspy (Eds.), *Violence in American schools: A practical guide for counselors* (pp. 285-304). Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Pope, M. (2003). *Sexual Minority Youth in Schools: Issues and Desirable Counselor Responses*, St. Louis: ERIC/CASS
- Pope, M., Bunch, L. K., Szymanski, D. M., & Rankins, M. (2003). Counselling sexual minority students in the schools. In B. Erford (Ed.), *Handbook for professional school counselling* (pp. 221-245). Greensboro, NC: CAPS Press.
- Remafedi, G., Farrow, J., & Deisher, R. (1993). Risk factors for attempted suicide in gay and bisexual youth. In L. D. Garnets & D. Kimmel (Eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay male experiences* (pp. 486-499). New York: Columbia University Press.
- Remafedi, G. (1987). Male homosexuality: The adolescent's perspective. *Pediatrics, 79*, 326-330.
- Rivers, I. (2001). The bullying of sexual minorities at school: Its nature and long-term correlates. *Educational and Child Psychology, 18*, 32-46.
- Robertson, L., & Monsen, J. (2001). Issues in the development of sexual identity: Practice implications for educational psychologists. *Education and Child Psychology, 18*, 13-31.
- Rosario, M., Hunter, J., & Rotheram-Borus, M. J. (1992). *Factfile: Lesbian and gay youth*. New York: Hetrick-Martin Institute.
- Rotheram-Borus, M., Hunter, J., & Rosario, M. (1994). Suicidal behavior and gay-related stress among gay and bisexual male adolescents. *Journal of Adolescent Research, 9*, 498-508.

- Ryan, C., & Futterman, D. (1997). Lesbian and gay youth: Care and counseling. *Adolescent Medicine – State of the Art Reviews*, 8, 221-240.
- Safren, S. A., & Heimberg, R. G. (1999). Depression, hopelessness, suicidality and related factors in sexual minority and heterosexual youth. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 67, 859-866.
- Sandhu, D. S., & Aspy, C. B. (2000). *Violence in American schools: A practical guide for counsellors*. Alexandria, VA: American Counselling Association.
- Savin-Williams, R., & Dube, E. (1998). Parental reactions to their child's disclosure of gay/lesbian identity. *Family Relations*, 47, 1-7.
- Savin-Williams, R. C. (2001). Verbal and physical abuse as stressors in the lives of lesbian, gay male and bisexual youths: Associations with school problems, running away, substance abuse, prostitution and suicide. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62, 261-269.
- Sawyer, R. G., Lehman, C. T., Anderson, M. K., & Porter, D. (2006). Education and training needs of school staff relevant to preventing risk behaviors and promoting health behaviors among gay, lesbian, bisexual, and questioning youth. *Journal of HIV/AIDS Prevention in Children & Youth*, 7, 37-53.
- Strommen, E. (1993). "You're a what?": Family member reactions to the disclosure of homosexuality. In L. Garnets & D. Kimmel (Eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay male experiences* (pp. 248-266). New York: Columbia University Press.
- Telljohann, S. K., & Price, J. H. (1993). A qualitative examination of adolescent homosexuals' life experiences: Ramifications for secondary school personnel. *Journal of Homosexuality*, 26, 41-56.
- Troiden, R. R. (1989). The formation of homosexual identities. *Journal of Homosexuality*, 17, 43-73.
- Walker, H. P. (2001). Sexual identity, psychological well-being and suicide risk among lesbian and gay young people. *Educational and Child Psychology*, 18, 47-61.
- Williams, T., Connolly, J., Pepler, D., & Craig, W. (2005). Peer victimization, social support, and psychosocial adjustment of sexual minority adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 34, 471-482.